

**Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Facultatea de Litere
coala Doctoral de Studii Filologice**

***CUGET RILE LUI OXENSTIERN. MANUSCRISUL B.A.R. 2773.*
EDIȚIE DE TEXT, STUDIU FILOLOGIC ȘI LINGVISTIC**

**Conducător științific:
prof. univ. dr. EUGEN MUNTEANU**

**Drd. Elena Emanuela CIURCIUN
(c s t. CHITIC CIURCIUN)**

IA I, 2017

La data de **30.09.2017** ora **10:00**, în Sala „Gheorghe Iv nescu” drd. Ciurciun (c s t. Chitic Ciurciun) Elena Emanuela va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul „*Cuget rile lui Oxenstiern. Manuscrisul B.A.R. 2773. Ediție de text, studiu filologic și lingvistic*” în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul **FILOLOGIE**.

Comisia de doctorat are urm toarea componență:

Pre edinte:

Conf. univ. dr. Ioan Constantin LIHACIU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Ia i,

Conduc tor tiin ific:

Prof. univ. dr. Eugen MUNTEANU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Ia i, www.philippide.ro/persoane/curriculum/Eugen_Munteanu_CV.pdf.

Referen i:

Cercet. t. I dr. Luminița BOTOȘINEANU, Institutul de Filologie Român „Al. Philippide” din Ia i, Filiala Academiei Române,

Prof. univ. dr. Alexandru Gafton, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Ia i

Prof. univ. dr. Mihai MORARU, Universitatea din Bucure ti <http://educati.doc.unibuc.ro/wp-content/uploads/profesor/mihai-moraru.pdf>

Cuprins

I. Introducere.....	7
II. Despre opera <i>Cuget rile lui Oxenstiern</i> . De ce a fost tradus în limba română ?.....	10
II.1. Johan Thuresson conte de Oxenstiern, autorul operei <i>Pensées sur divers sujets de morale</i> ..	10
II.2. Ediția în limba franceză.....	13
II.3. Versiunea în limba română (Ms. BAR 2773).....	16
II.4. <i>Cuget rile lui Oxenstiern</i> , oper baroc și parenetic	18
II.4.1. Caracterul baroc al operei. Mari teme de factur baroc abordate în textul manuscrisului 2773.....	18
II.4.1.0. Viața ca un labirint.....	20
II.4.1.1. Homo fragilis atque semper atrox.....	24
II.4.1.2. Tema ubi sunt și conceptul de <i>preadamism</i>	29
II.4.1.3. Fortuna labilis.....	34
II.4.1.4. Fugit irreparabile tempus.....	35
II.4.1.5. Tema corabiei în furtun	36
II.4.1.6. Umbra et cinis sumus.....	37
II.4.1.7. Incrementa atque decrementa.....	40
II.4.1.8. Totus mundus exercet histrionem.....	46
II.4.1.9. Ex finibus excedere.....	49
II.4.2. Caracterul parenetic al <i>Cuget rilor lui Oxenstiern</i>	52
II.4.2.0. Determinanți ideologici și literari ai genului parenetic regăsiți în textul <i>Cuget rilor lui Oxenstiern</i>	53
II.4.2.1. Câteva concluzii.....	58
II.5. Despre autorul traducerii în limba română a <i>Cuget rilor lui Oxenstiern</i> . Contribuții la elucidarea problemei de paternitate a textului.....	59
II.5.0. Metoda de cercetare.....	59
II.5.1. Criterii de ordin socio-cultural.....	61
II.5.2. Criterii de ordin intern.....	66
II.5.2.0. Utilizarea locuțiunii conjuncționale <i>în vreme când</i>	66
II.5.2.1. Preferința pentru adjectivul <i>curat</i> cu sensul de <i>sincer</i>	67

II.5.2.2. Atestarea termenului <i>cr ina</i> în textul manuscrisului 2773.....	67
III. Aspecte asupra traducerii în limba română a <i>Cuget rilor lui Oxenstiern</i> . Calitatea și stilul traducerii versiunii românești (Ms. BAR 2773).....	72
III.1. Activitatea tipografică și traductologică a mitropolitului Leon Gheuca.....	72
III.2. <i>Cuget rile lui Oxenstiern</i> – aspecte traductologice.....	72
III.3. Traducerea liberă. Omisiunea- ca strategie de traducere.....	73
III.4. Interpolarea- metodă de traducere.....	77
III.5. Despre calitatea și performanța traducerii versurilor și a proverbelor în <i>Cuget rile lui Oxenstiern</i>	80
III.6. Despre calitatea traducerii textului din manuscrisul 2773 comparativ cu o altă copie a <i>Cuget rilor lui Oxenstiern</i>	84
III.7. Despre traducerile din limba italiană inserate în text.....	87
III.8. Despre traducerile din limba latină inserate în text.....	89
III.9. Despre traducerile literale care produc un nonsens în limba română	90
III.10. Despre aspectul bilingv greco-român al versiunii românești (manuscrisul 2773)	92
III.10.0. Perifraza.....	93
III.10.1. Echivalenți ai termenilor francezi prin corespondențele lor din greacă sau neogreacă	96
III.11. Concluzii.....	97
IV. Studiu lingvistic.....	99
IV.1. Aspecte generale asupra foneticii textului <i>Cuget rile lui Oxenstiern</i> . Preliminarii	99
IV.1.1. Vocalismul.....	101
IV.1.2. Consonantismul.....	102
IV.1.3. Adaptarea fonetică a neologismelor. Aspecte generale.....	104
IV.1.4. Adaptarea fonetică a neologismelor de origine franceză	105
IV.1.4.0. Adaptarea sunetelor <i>ü</i> și <i>ö</i> în limba română	105
IV.1.4.1. Adaptarea lui <i>s</i> intervocalic.....	105
IV.1.4.2. Menținerea consoanei finale mute din limba franceză.....	105
IV.1.4.3. Adaptarea grupului <i>t +i +vocal</i>	106
IV.1.4.4. Adaptarea lui <i>e</i> final postconsonantic.....	106
IV.1.4.5. Preluarea sufixului <i>-ien</i>	106
IV.1.5. Neadaptarea fonetică a unor termeni de origine greacă și neogreacă	106

V. O perspectiv filologic asupra „limbii” textului <i>Cuget rile lui Oxenstiern</i>	109
V.1. Lexicul onomastic. Gradul de conservare al numelui propriu în transferul din textul-surs în textul-țintă.....	109
V.1.0. Aspecte metodologice.....	109
V.1.1. Reportul.....	110
V.1.1.0 Referenți culturali.....	110
V.1.1.1. Adaptarea grafic , fonetic i morfologic	110
V.1.1.2. Toponimele.....	110
V.1.1.2.0. Nume de continente.....	110
V.1.1.2.1. Nume de țări.....	111
V.1.1.2.2. Nume de ora e	111
V.1.1.3. Antroponimele.....	112
V.1.1.3. 0. Gradul de conservare al patronimelor.....	112
V.1.1.3.1. Nume din antichitatea greco-R man	112
V.1.1.4. Transliterația numelor proprii.....	113
V.1.1.5. Traducerea literal	113
V.1.1.5.0. Antroponimele. Categoria supranumelui.....	114
V.1.1.5.1. Supranume ale personejelor istorice.....	114
V.1.1.5.2. Conversiunea onomastic greco-latin	115
V.1.1.5.3. Inventar de nume proprii atestate în textul <i>Cuget rilor lui Oxenstiern</i>	116
V.2. Lexicul comun. Împrumuturi lexicale.....	126
V.2.0. Crea ii lexicale neatestare în DLR sau atestate cu alte sensuri sau forme	126
V.2.1. Neologisme de origine francez	128
V.2.2. Neologisme de origine italian	132
V.2.3. Neologisme de origine latin	133
V.2.4. Termeni de origine latin utilizați frecvent în epocă.....	134
V.2.5. Termeni cu etimologie multipl utilizați curent în epocă.....	135
V.2.6. Neologisme cu etimologie multipl	137
V.2.7. Neologisme de origine german	144
V.2.8. Termeni de origine slav sau cu baz de derivare slav utilizați curent în epocă..	146
V.2.9. Termeni de origine turc utilizați frecvent în epocă.....	147

V.2.10. Termeni de origine rus utilizați frecvent în epocă.....	147
V.2.11. Cuvinte cu baz de derivare maghiar	147
V.2.12. Termeni de origine bulgar utilizați frecvent în epocă.....	148
V.2.13. Termeni de origine grecească și neogrecească sau cu baz de derivare grecească sau neogrecească , cunoscuți în epocă sau imediat în perioada următoare.....	148
V.2.14. Neologisme de origine grecească sau neogrecească neadaptate fonetic la limba română sau cu baz de derivare grecească sau neogrecească	152
V.2.15. Termeni cu etimologie necunoscut	154
VI.1. Interferențe franco-române în sintaxă și morfologie.....	155
VI.2. Analiza la nivel sintactic a unor construcții de influență franceză regăsite în textul <i>Cuget rilor lui Oxenstiern</i>	155
VI.2.0. Antepunerea atributului adjectival exprimat printr-un pronume posesiv.....	155
VI.2.1. Prezența pronumelui relativ <i>care</i> cu funcția de complement direct, neprecedat de prepoziția simplă <i>pe</i>	156
VI.2.2. Preferința pentru infinitiv în locul conjunctivului	157
VI.2.3. Formarea genitivului analitic cu prepoziția <i>de</i>	158
VI.2.4. Inversiunea atributului adjectival.....	159
VI.2.5. Prezența construcțiilor verbale alcătuite din prepoziția simplă cu plus un substantiv abstract.....	160
VI.2.6. Prezența dativului format cu prepoziția <i>la</i>	161
VI.3. Aspecte asupra nivelului morfologic.....	162
VI.3.0. Articolul genitival.....	162
VI.3.1. Forme arhaice ale substantivului.....	162
VI.3.2. Forme arhaice ale adjectivelor.....	163
VI.3.3. Forme vechi ale pronumelor.....	163
VI.3.4. Forme iotacizate ale verbului.....	164
VI.3.5. Adverbul, prepoziția și conjuncția.....	164
VI.4. Influențe franceze în morfologie.....	164
VI.5. Concluzii.....	165
VII. Concluzii.....	167

VIII. Bibliografie.....	170
IX. Not asupra ediției.....	175
X. <i>Cuget rile lui Oxenstiern</i>. Volumul 1.....	187
XI. <i>Cuget rile lui Oxenstiern</i>. Volumul 2.....	370
XII. Facsimile.....	483

1. Introducere

Intitulat *Cugetările lui Oxenstiern. Manuscrisul B.A.R. 2773. Ediție de text, studiu filologic și lingvistic*, cercetarea de față urmărește să readucă în atenția cititorilor unul dintre cele mai populare texte care a circulat pe teritoriul Țărilor Române, în cea de a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. Cum a fost posibil ca o operă, care a circulat în peste 25 de copii manuscrise și a reprezentat o lucrare de relevanță pentru cultura românească, să intre într-un con de umbră? Un text care a reușit să îl inspire pe Eminescu să scrie acele versuri de o frumusețe și o profunzime intraductibil în orice alt limbă, „Nu credeam că o să învăț a muri vreodată”, merită atenția cercetărilor actuale și reintegrarea lui în paginile istoriei literaturii române. Diversitatea tematică pe care paginile *Cugetărilor lui Oxenstiern* o oferă, ideile etice și socio-morale, care au jucat un rol esențial în modernizarea gândirii românești, precum și inovațiile de ordin lingvistic pe care textul le atestă, reprezintă doar câteva din domeniile pe care traducerea românească din Oxenstiern le deschide.

Ediția care a stat la baza primei traduceri românești a textului francez *Pensées sur divers sujets de morale par M. le comte Oxenstiern* este cea din 1736, apărută la Frankfurt pe Main. Despre autorul traducerii în limba română a operei franceze nu se poate vorbi cu siguranță. Cercetările lui N.A. Ursu (Ursu, 2004) îl propun ca traducător pe Gherasim Putneanu, administratorul episcopiei Romanului la 1780 și egumen al Mănăstirii Precista din Roman între anii 1780-1797. Tot N.A. Ursu îi atribuie acestuia alte două traduceri din limba franceză :

Traducerea s-a bucurat de un real succes, în special în Moldova, ea circulând în peste 25 de manuscrise, toate de proveniență moldovenească. Textul *Cugetărilor* cunoaște în anul 1996 o excelentă monografie realizată de Adriana Mitu în lucrarea sa de doctorat: *Din vechile cărți de înțelepciune la români. Cugetările lui Oxenstierna sec. XVIII*.

Autoarea stabilește o serie de coordonate importante, în urma unei amănunțite cercetări comparative a 24 dintre copiile manuscrise, cu privire la paternitatea textului francez, atribuit eronat, până la acea dată, lui Gabriel Thuresson, un cunoscut diplomat al vremurilor. (vezi în capitolul 3: 21-68). Adriana Mitu acordă o atenție deosebită filiației manuscriselor, precum și o descriere de bază a acestora. În urma examenului filologic desfășurat asupra acestor texte, Mitu a

ajuns la concluzia că a existat o **singur traducere** în limba română a lucrării franceze, care s-a pierdut, realizat în jurul anului 1770.

Pe lângă cele 24 de copii manuscrise prezentate de Adriana Mitu, aducem la cunoștință o a 25 copie, descoperită la Botoșani de Olimpia Mitric în anul 2004, cu titlul: *Onticon. Rugăciuni pentru diferite împrejurări* (vezi, Mitric, 2004: 75-76), datând din anul 1833. Textul pare să urmeze îndeaproape una din copiile lui Grigorie Hudeci, apropiindu-se mult de manuscrisul B-3. Comanditarul acestui text este Grigorie Racliș, iar copistul este necunoscut.

2. Structura tezei

Lucrarea însumează 489 de pagini și urmărește câteva direcții de analiză, deschise de textul manuscrisului 2773, structurate în patru părți: transcrierea interpretativă a manuscrisului, analiza filologică a traducerii din opera franceză a contelui de Oxenstiern, aspecte asupra calității traducerii, a limbii și a stilului regăsite în textul *Cugetările* lui Oxenstiern și studiul lingvistic. *Cugetările lui Oxenstiern*. Acestor patru secțiuni li se adaugă câteva concluzii, nota asupra ediției, bibliografia consultată, anexele, precum și câteva pagini din textul chirilic.

Prima parte este dedicată analizei filologice a traducerii din opera franceză a contelui de Oxenstiern. În această componentă s-a avut în vedere prezentarea succintă a datelor biografice ale autorului suedez Johan Thuresson, autorul operei *Pensées sur divers sujets de morale*. Numele de Oxenstiern este unul de mare notorietate în istoria Suediei, deoarece, începând cu secolul al XIII-lea, numeroși membri ai acestei familii dețin funcții importante în stat: diplomați, militari, oameni de stat, scriitori, oameni de știință etc. Johan Thuresson, fratele cunoscutului diplomat Gabriel Thuresson (1641-1707), s-a născut la Stockholm la 2 ianuarie 1666. După moartea tatălui său, este educat de către Nicolau Bergius cu care va pleca la vârsta de 16 ani în călătorie în străinătate, după moda specifică în educația tinerilor nobili. În 1683 își părăsește însă mentorul și pleacă în Viena, unde fratele său, Gabriel, era ambasador și de aici pornește într-o călătorie care va dura aproape toată viața sa și care va deveni un izvor de inspirație pentru *cugetările* de mai târziu. După o ședere mai lungă în Viena, pornește mai departe către Olanda, apoi în Anglia, Franța, Polonia, Spania, Germania, întorcându-se, către sfârșitul vieții sale, înapoi în Roma, apoi Viena și Neapole. Către bătrânețe, sărac și bolnav de gută, revine în patria sa, Suedia, unde moare la 16 februarie 1733 la Stockholm.

În continuare, analiza a presupus urmărirea și spândirea traducerii în limba română a ediției din franceză, descrierea versiunii în limba română (ms. BAR 2773), precum și filiația manuscriselor. Ediția care a stat la baza primei traduceri românești a textului francez *Pensées sur divers sujets de morale par M. le comte Oxenstiern* este cea din 1736, apărută la Frankfurt pe Main. Despre autorul traducerii în limba română a operei franceze nu se poate vorbi cu siguranță. Cercetările lui N.A. Ursu (Ursu, 2004) îl propun ca traducător pe Gherasim Putneanu, administratorul episcopiei Romanului la 1780 și egumen al Mănăstirii Precista din Roman între anii 1780-1797. Tot N.A. O altă ipoteză asupra traducătorului *Cuget rilor*, propusă de Adriana Mitu, aduce în prim plan imaginea lui Leon Gheuca. Studiarea acestor probleme a permis formarea unei imagini de ansamblu asupra percepției de care a beneficiat opera în spațiul românesc și, de asemenea, despre necesitatea apariției acesteia precum și de impactul pe care l-a produs în mentalitatea și cultura românească.

Cercetarea a urmărit, totodată, prezentarea celor două linii fundamentale care caracterizează textul: pe de o parte, aerul baroc al acestuia, iar pe de altă parte, caracterul parenetic al *Cuget rilor lui Oxenstiern*. În analiză au fost detaliate o parte din teme de factură baroc regăsite în scrierile lui Oxenstiern: *viața ca un labirint, homo fragilis atque semper atrox, fortuna labilis, umbra et cinis sumus, incrementa atque decrement* etc; De exemplu, tema **vieții ca un labirint** deschide seria *Cuget rilor* autorului suedez prin capitolul, ***Pentru pustietate sau singurătate***. Johan Thureson susține ideea că fericirea în viață stă în găsirea unui echilibru interior, câștigat prin ruperea omului de toate „învolburile cele turburătoare ale lumii”. Mai mult, vorbind despre viață și ce înseamnă viața pentru om, Oxenstiern conturează arhetipul omului baroc.

De asemenea, s-a impus stabilirea acelor determinanți ideologici și literari ai genului parenetic regăsiți în traducerea de față.

Al doilea capitol al lucrării dezvoltă o altă problemă importantă pe care traducerea *Cuget rilor lui Oxenstiern* a impus-o și anume cea a elucidării problemei de paternitate a textului. În această direcție a fost necesară, în primul rând, o trecere în revistă a celor mai importante opinii referitoare la persoana care ar fi putut traduce în limba română textul francez *Pensées sur divers sujets de morale*. S-a impus stabilirea metodei de cercetare, iar apoi detalierea acelor trăsături edificatoare în reconstituirea profilului traducătorului, clasificate în criterii de ordin socio-cultural și criterii de ordin intern, dintre care amintim: utilizarea locuțiunii

conjuncționale în vreme, preferința pentru adjectivul *curat* cu sensul de *sincer*, atestarea termenului *crina* în textul manuscrisului 2773.

Capitolul al treilea urmărește anumite aspecte asupra calității traducerii, a limbii și a stilului regăsit în textul *Cuget rilor lui Oxenstiern*. Pentru a înțelege viziunea pe care au avut-o traducătorii români din secolul al XVIII-lea cu privire la activitatea traductologică intensă, care s-a manifestat în această perioadă, am pornit de la convingerile pe care aceștia le aveau cu privire la finalitatea actului lor artistic. Nu putem vorbi în această perioadă despre existența unei teorii de traducere românească, în schimb, se poate observa cum se conturează, într-un stadiu incipient, perspective în acest domeniu. Astfel, în secolul al XVIII-lea încep să se formuleze primele concepte teoretice cu privire la menirea unei traduceri, la pericolul pe care aceasta îl putea reprezenta pentru limba și cultura românească (Lungu Badea, 2013: 16). Dintre principalele inconveniențe traductologice, conștientizate și expuse de cărturari în prefețele lucrărilor lor, se pare că cea mai intensă problemă cu care se confruntau o reprezenta lipsa unei concordanțe între limba românească și conceptele specifice pe care trebuiau să le exprime în limba sursă. Căutarea unei soluții eficiente în această problemă a deschis calea unei noi etape în cultura românească și anume, inovarea acesteia prin introducerea în limbă a unui număr masiv de termeni de origine latină, italiană, franceză și germană.

Mai departe, am scrutat activitatea tipografică și traductologică a mitropolitului Leon Gheuca, dar și câteva strategii de traducere atestate în text, precum: traducerea liberă, perifraza, sau interpolarea. Dintre exemplele întâlnite în text, voi exemplifica doar câteva, pentru a arăta calitatea traducerii versiunii românești a *Cuget rilor lui Oxenstiern*, precum și de a surprinde stadiul în care limba română literară se regăsea în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea:

- *aducirea aminte*: „mémoire”;
- *adunarea lui cea urâtă*: „sa conversation desagréable”;
- *alergare vieții mele*: „dans le cours de ma vie”;
- *alergarea cea obicinuită a lumii* echivalează fr. „le cours ordinaire du monde”;
- *aa de curăzine*: „honteuse”;
- *barbații ce-și tem muierile*: „des maris jaloux”;
- *carele de glume era vestit*: „bel esprit”;
- *cu multă lesnire*: „avec trop de facilité”;

- *fire plecat* : „esprit agréable”;
- *groas pofta trupului*: „grossières inclinations du corps”;
- *grosime de r spunsuri*: „grossièreté du répondant”;

Am discutat, în continuare, despre calitatea și performanța traducerii versurilor și a proverbelor, despre calitatea traducerii textului din manuscrisul 2773 comparativ cu o altă copie a *Cuget rilor lui Oxenstiern*; traducerile din limba italiană și latină inserate în text; despre traducerile literale care rezultă un nonsens în limba română; precum și aspectul bilingv greco-român al versiunii românești evidențiat în acele echivalări ai termenilor francezi prin corespondențele lor din greacă sau neogreacă.

Capitolul al patrulea este consacrat studiului lingvistic, sub aspectele sale fonetice, morfologice și sintactice de interes pentru istoria și evoluția limbii române literare. Limba *Cuget rilor lui Oxenstiern* trezește interesul specialiștilor, sub aspect fonetic, prin manifestarea a două fenomene extrem de importante pentru studiul evoluției limbii române literare: pe de o parte, este vorba despre manifestarea primelor tendințe de unificare lingvistică, dovedită prin prezența dubletelor de tip *Dumneză u/Dumnezeu, oameni/oameni, nedejde/n dejde*, iar pe de altă parte, prin încercarea de a impune în norma literară a unor fonetisme moldovenești precum: *strein, nedejde, selbatic, mulțemire*, dar și a unor forme hipercorecte preluate din dialectul literar moldovenesc precum: *vicle ug marf, movil*. Se consideră că aceste fenomene populare încep să intre în limbă începând cu anul 1780, dar textul de față demonstrează că orientarea către un aspect popular al limbii literare exista de pe la 1700. Totodată este interesantă și înclinația către menținerea multor caracteristici specifice textelor rotacizante precum formele iotacizate *de chiz, auz, vaz, r spunz* etc. S-a avut în vedere examinarea modului în care s-a realizat adaptarea fonetică a neologismelor de origine franceză, dar și neadaptarea fonetică a unor termeni de origine greacă și neogreacă.

Analiza lexicală presupune, pe de o parte, stabilirea gradului de conservare al numelor proprii în transferul din textul sursă în textul țintă, iar pe de altă parte, evidențierea împrumuturilor lexicale, aici trasându-se mai multe direcții: termeni noi neatestați în DLR (anatomisa, bairă, busgal, cazalnic, crin); neologisme de origine franceză, italiană (*academian, academie, alianță, almanac, aristocrație, asasor, avocat, compliment, manta, moralist, noter, obola, pedagog, primar, stil, bagatel, bătălie, carnival, colonel, credit, gazet* etc.), latină (utilizată frecvent în epocă); neologisme cu etimologie multiplă; termeni de origine slavă sau cu bază de

derivare slav utilizați curent în epocă; termeni de origine turcă, rusă, bulgară, greacă și neogreacă insuficient adaptați fonetic sau morfologic utilizați frecvent în epocă; neologisme de origine neogreacă neadaptate la limba română .

Materialul lingvistic descoperit în această traducere este unul extrem de bogat. Printre cele mai interesante fenomene atestate aici amintim de cel al utilizării grecismelor în locul neologismelor din limba franceză : de exemplu, *conscience* este tradus prin *sinídisis*, *réputation* prin *ip lipsis*, sau *complaisance* este transpus în textul românesc prin *metahirisí*. Exemplele de acest fel sunt numeroase: *adipóton* (traduce fr. «antidote»), *alfavíta* (echivalează fr. «alphabet»), *vivliotíc* (traduce fr. «bibliothèque»), *ateizmós* (echivalează fr. «athéisme»), *haractír* (echivalează fr. «caractère»), *disidemónie* (traduce fr. «superstition»), *diádoh* (traduce fr. «successeur»), *disidemón*, *elefterie* (echivalează fr. «liberté»), *engómion* (traduce fr. «discours, allocution»), *epihírisis* (traduce fr. «argumentation»), *evghenie* (traduce fr. «noblesse»), *gheomandíe* (traduce fr. «géomantie»), *ieroglificá* (traduce fr. «hiéroglyphe») *ipólipsis* (traduce fr. «considération»), *metahirisí* (echivalează fr. «se servir, faire usage»), *perílipsis* (traduce fr. «résumé, contenu»), *epitáfion* (traduce fr. «saint suaire»), *hiromandíe* (traduce fr. «chiromancie»), *paretísis* (echivalează fr. «démission, abdication»), *schím* (traduce fr. «physiognomie»), *símvol* (traduce fr. «symbole»), *simbáthiia* (echivalează fr. «sympathie»), *théatron* (echivalează fr. «théâtre»), *teorie* (echivalează fr. «théorie»), *zilotipíe* (traduce fr. «jalousie»), .a. După cum se observă, domeniile din care fac parte majoritatea termenilor acoperă arii multiple: filosofie, morală, religie, domeniul militar, al artei, .a.

Chiar dacă, în textul de față, terminologia cuprinde arii din întreaga cultură generală, există deja tendința de creare a unei terminologii științifice specifice, în toate domeniile de specialitate. Astfel, întâlnim în textul *Cuget rilor* primii termeni gramaticali din limba română : *aligorie* (traduce fr. « allégorie»), *epitáfie*, *poetic*, *satiric*, *stil*. De asemenea, sunt atestați o serie de termeni juridic-administrativi precum *epitropíe*, *paretítis*. Sunt atestate primele elemente ale terminologiei filozofice și teologice moderne: *epícúrii*, *theoríticos*, *siloghisi*, *stoic*, *theologhíe*; și ale științelor exacte: *himíia*, *hiromandiia*, *fisionomiia*, *astrologhiia*, etc.

Nivelul morfo-sintactic a ridicat probleme de mare interes pentru evoluția limbii române prin studierea acelor interferențe franco-române atestate în traducerea *Cuget rilor*. Se remarcă structuri sintactice și morfologice care se vor perpetua în limba română literară și în textele de mai târziu. Dintre acestea amintim: antepunerea atributului adjectival exprimat printr-un

pronume posesiv, prezența pronumelui relativ *care* cu funcția sintactică de complement direct, *fr* s fie precedat de prepoziția simplă *pe*, preferința pentru utilizarea modului infinitiv în locul conjunctivului, formarea genitivului analitic cu prepoziția *de*, inversiunea atributului adjectival, sau prezența dativului cu prepoziția *la*. Un fapt interesant din perspectiva influenței franceze asupra limbii române este cel al utilizării a două verbe cu terminația în *-er* în limba franceză, cu forma *-eze*, de la persoana a II-a plural la persoana a III-a singular în limba română. Este cazul verbelor de conjugarea I: *a înfrunța* și *a împrumuta*.

Ultima parte a studiului cuprinde nota asupra ediției și transcrierea interpretativă a manuscrisului. Transcrierea este una fonetic interpretativă, prin care s-a dorit menținerea unei imagini cât mai corecte și mai adecvate asupra stadiului de dezvoltare în care se regăsea limba română în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, precum și de a evidenția gradul de unitate al limbii sub aspect fonetic, morfologic și sintactic. În transcriere au fost redate oscilațiile formale prezente în manuscris, s-a respectat și menținut alternanța între formele literare de astăzi și cele arhaice, populare sau regionale de ordin fonetic, morfologic și sintactic. Nu s-au menținut formele care aveau doar un caracter grafic. În aceste cazuri s-au aplicat normele ortografiei actuale.

VIII. Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință :

- DER 2002 = Ciornescu, Al., *Dicționarul etimologic al limbii române*, Editura Saeculum, București;
- DLITR 1979 = *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei, București;
- DLR 1965 = *Dicționarul limbii române*, serie nouă, Editura Academiei, București, 1965 și urm;
- Doc. Ist. XV/79 B.A.R = Scrisoarea lui Leon Gheuca către Safta Ruset despre banii pe care îi datora, datat în data de 20 decembrie 1770;
- DOOM 1982 = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Editura Academiei Române, București;
- GA 1966 = *Gramatica limbii române*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, vol. I – II, Editura Academiei Române, București;
- MSS 2773 = Manuscrisul 2773 B.A.R., 1779, considerat ca fiind cea mai veche copie a operei, cartea I a *Cugetărilor lui Oxenstiern*;
- MSS 96 = Manuscrisul 96 B.A.R., 1780, copiat de Gheorghe Vârnav, cartea a II-a a *Cugetărilor lui Oxenstiern*;
- Pensée sur divers sujets de morales* par Ms. Le Comte Oxenstiern, tome I, și II ediția Frankfurt am Main, 1746;

B. Literatură secundară

- Alistar, D., 1973, *Contribuții la studiul influenței limbii franceze asupra limbii române literare în prima jumătate a secolului al XIX-lea* (rezumatul tezei de doctorat), București;
- Almond, P., 1999, *Adam and Eve in seventeenth-century thought*, Cambridge University Press;
- Arvinte, Vasile, 1988, *Studiu lingvistic asupra primei părți (Facerea) din Biblia de la București (1688), în comparație cu Ms.45 și cu Ms. 4389*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași;
- Ballard, Michel, 2011, *Numele proprii în traducere* (titre d'origine: *Le Nom propre en traduction*, Paris, Ophrys, 2001), traducere de Giordiana Lungu-Badea, Editura Universității de Vest, Timișoara;

- Balot , Nicolae, 2007, *Manierismul în literatură* , în revista „Cultura”, 2007, nr. 77;
- Bârlea Gheorghe, 2016, *Traduceri și traducători. Pagini din istoria culturii române*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași;
- Bodinger, M. 1976, *Un voltairian moldovean de la sfârșitul secolului al XVIII-lea? Text inedit*, în „Revista de filozofie”, XXIII, 1976, nr. 3;
- Bulgăr, Gheorghe, 1966, *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, Editura Didactică și Pedagogică , București;
- Ciorescu, Alexandru, 1980, *Barocul sau descoperirea dramei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca;
- Ciurea, Alexandru, 1942, *Figuri de ierarhi moldoveni: Leon Gheuca (Episcop de Roman 1769-1786; Mitropolit al Moldovei 1786-1788)*, Chișinău;
- Costinescu, Mariana, 1979, *Normele limbii literare în gramaticile românești*, Editura Didactică și Pedagogică , București;
- Diaconescu, Mihail, 2013, *Teologia ortodoxă și arta cuvântului. Introducere în teoria literaturii*, vol. I, Editura Doxologia, Iași;
- Dima Eugenia, Hoișe-Corbea Andrei (editori), Minuț Ana-Maria, Lihaciu Ion, 2014, *Impulsul Iluminismului în traduceri românești din secolul al XVIII-lea*, în capitolul *Interpolarea ca strategie de traducere a Istoriei universale adecvată de obiect, care cuprinde în sine întâmplările veacurilor*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași;
- Drago , Elena, 1995, *Elemente de sintaxă istorică românească* , Editura Didactică și Pedagogică , București;
- Dușu, Al., 1982, *Literatură comparată și istoria mentalităților*, Editura Univers, București;
- Dușu, Alexandru, 1968, *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, Editura pentru literatură , București;
- Eliade, Pompiliu, 1982, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile*, Editura Univers, 1982;
- Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Casa Editorială „Demiurg” Iași;
- Gafton, Alexandru, 2001, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași;
- Gálđi, Ladislás, 1939, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des phanariotes*, Budapeste;

- Gheție, Ion, 1974, *Începuturile scrisului în limba română . Contribuții filologice și lingvistice*, Editura Academiei Române, București;
- Gheție, Ion, 1975, *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei, București;
- Gheție, Ion, 1978, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
- Gheție, Ion, 1982, *Introducere în studiul limbii române literare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
- Gheție, Ion, 1982, *Introducere în studiul limbii române literare*, Editura Științifică și enciclopedică, București;
- Gióvanni Pico della Mirandola, 1991, *Despre demnitatea omului*, traducere de Dan Negrescu, București;
- Graves, Joseph, 2003, *The Emperor's New Clothes: Biological Theories of Race at the Millennium*;
- Hane, P. V., 1926², *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Casei Școlare, București;
- Iorga, Nicolae, 1908, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, volumele 1-2, Tipografia Neamul Românesc, Vălenii de Munte;
- Iorga, Nicolae, 1969, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. I, II, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Istrate, Gavril, 1970, *Limba română literară . Studii și articole*, Editura Minerva, București;
- Ivănescu, G., 1980, *Istoria limbii române*, Editura Junimea, Iași;
- Lambrior, Alexandru, 1976, *Studii de lingvistică și folcloristică*, Editura Junimea, Iași;
- Lungu Badea, Georgiana 2013, *Ideea și metaideea traductivă românească. Secolele XVI-XXI*, Editura Eurostampa, Timișoara;
- Mitric, Olimpia, 2006, *O nouă copie manuscrisă din Oxenstiern **Cugetările de multe feluri** (secolul al XIX-lea)*, în „Codrii Cosminului”, 2006, nr. 12;
- Mitu, Adriana, 1996, *Din vechile cărți de înțelepciune la români. Cugetările lui Oxenstiern*, Editura Atos;
- Mitu, Ivițănescu, Adriana, 1986, „*Cugetările lui Oxenstiern*” și ecourile lor în cultura românească, în „Limba și literatură”, 1986, nr. 4;
- Moldovanu-Cenușă, Ioana, 2011, *Influențe franceze în opera lui Iancu Văcărescu*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași;

- Munteanu, Eugen, 2008, *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, București;
- Munteanu, Romul, 1981, *Clasicism și baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea*, Editura Univers, București;
- Niculescu, A., 2003, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, Editura Clusium, Cluj-Napoca;
- Símenschy, Theodor, 1979, *Un Dicționar de Înțelepciune*, Editura Junimea, Iași;
- trempeț, Gabriel, 1959, *Copii de manuscrise române până la 1800*, vol. 1, Editura Academiei, București;
- trempeț, Gabriel, 1983, *Catalogul manuscriselor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
- Tanașoacă, Nicolae, Șerban, 2009 *Creație și tradiție literară bizantină. Studii și texte*, Editura Unartea, București;
- Ursu, N. A., 1962, *Formarea terminologiei științifice românești*, Editura Științifică, București;
- Ursu, N. A., 1964, *Observații asupra adaptării adjectivelor neologice la sistemul morfologic al limbii române, în jurul anului 1800*, în LR, XIII, 1964, nr. 5;
- Ursu, N. A., Ursu, Despina, 1966, *Observații privitoare la adaptarea neologismelor în limba română*, în LR, XV, 1966, nr. 3;
- Ursu, N. A., 2000, *Contribuții la istoria literaturii române. Studii și note filologice*, Editura Cronica, Iași;
- Ursu, N. A., Ursu, Despina, 2004, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare. Studiu lingvistic și de istorie culturală (1760-1860)*, Editura Cronica, vol. I, 2004, vol II, 2006, Iași;
- Vieru, Roxana, 2014, *Studiu lingvistic asupra Paliei de la Orștie*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași;
- Vîrtosu, Ileana, 1976, *Un manuscris românesc al Întâmplărilor lui Telemac de Fénelon: filieră, localizare, datare, paternitate*, în „Limba română”, XXV, 1976, nr.1;
- Wellek, René, 1970, *Conceptele criticii*, traducere de Editura Univers, București.
- Zafiu, Rodica, 2007, „Care” și „pe care” în „România literară”, 2007, nr. 31;

C. Surse electronice

<http://www.scribub.com/sociologie/filozofie/ANTROPOLOGIE-FILOSOFICA102323315.php>

<https://www.scribd.com/doc/93527242/BAROCUL>

<http://revistacultura.ro/cultura.php?articol=144>

https://ro.wikipedia.org/wiki/Camenca,_Glodeni

<http://www.scribub.com/istorie/STATE-NAIONALE-I-MULTINAIONALE7519221221.php>

<http://www.archeus.ro/lingvistica/CautareDex?query=pedagog>

<http://www.interferente.ro/imparatul-maximin-tracul.html>

<http://www.proverbes-francais.fr/citations-blamer/>

<http://www.alutusregio.ro/index.php/ro/valea-criului>